

ביאורים

אדם צריך להכיר במגבלותיו ולהיעזר לפעמים באחרים כדי למצוא את דרך הישר. לרוב האנשים אין מספיק כישרון, וגם לא זמן, כדי לדעת באיזו דרך עדיף ללכת. איש פשוט שנכנס לבית מרקחת ומנסה לבחור לבד תרופה למחלתו ייראה לנו מגוחך. האדם צריך לאזור ענווה, ולדעת לפנות לאנשים הנכונים שיעזרו לו להגיע למטרתו. כך גם בחיפוש אחר האמת, אנו צריכים להיעזר בנביאים ובחכמים כדי שדירכונו בדרך הטובה.

הרמב"ם יורד לעומק דעתם של האסטרוולוגים. האסטרוולוגים טוענים כי מה שקורה בעולם וכל מה שעובר על האדם הם תוצרים של כמה כוכבים. מכך נובע כי אף הניסים המתוארים בתורה אינם בעלי כל משמעות, וכך הם מאפשרים לעצמם לכפור בתורה ולפרוק מעצמם כל עול. יש לציין כי לפי גישה זו מתבטלת גם הבחירה החופשית - הרי הכוכבים כבר קבעו מה האדם יבחר, ואין לו שום אפשרות לעשות אחרת. ממילא, מוסרת כל אחריות מוסרית של האדם על מעשיו.

כנגד זה עומדת התורה ומגלה לנו כי יש הנהגה אלוהית בעולם. הקב"ה ברא במחשבה מכוונת כל פרט בעולם, מהגלקסיות הענקיות עד לתולעת הכי קטנה. דבר זה נותן לכל פרט משמעות אלוהית. בנוסף לכך, הקב"ה קבע בעולם מציאות של שחר ועונש. לכל מעשה ומחשבה שלנו ישנה משמעות הרת גורל, וכל אדם מקבל את הגמול המדויק למעשיו.

דברים אלו אינם אמורים רק ביחס לאסטרוולוגים, שחשבו כי ה"גורל" תלוי בכוכבים. גם כיום אנו מוצאים רבים החושבים כי העולם המופלא שסובב אותנו, ואף מעשינו ואמונותינו הינם מקבץ מקרי של אטומים וחוקים פיזיקליים. כנגד זה עומדת התורה ואומרת שכל התופעות שאנו פוגשים אינן מקריות, אלא תוצאה של ההשגחה האלוהית החופפת עלינו. אמונה זו נותנת ערך לכל שאיפותינו ומחייבת אותנו בהתנהגות מוסרית.

הרחבות

• הצרות נועדו לעורר לתשובה

אם תאמינו שביאת המכות הוא ענין שארע במקרה ושאין סבתו מריכם אשר מריכם. בהלכות תעניות הרמב"ם מסביר על פי עקרון זה את מצוות תקיעה בחצוצרות בזמן של צרות: "ודבר זה מדרכי התשובה הוא. שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב 'עונותיכם הטו' וגו'. וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים" [א, ב-ג]. עלינו להבין שהצרות שבאות עלינו אינן דבר מקרי, אלא הן עונש על מעשינו הרעים ובעקבותיהן עלינו להתעורר לחזור בתשובה, ומתוך כך תפסיק הצרה. גם את המצוה להתאבל על מת מסביר הרמב"ם באותה הדרך: "כל מי שאינו מתאבל כמו שציוו חכמים הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה" [הלכות אבל יג, יב]. הרמב"ם קורא שלא לראות את המוות כהתרחשות מקרית חסרת משמעות, אלא כאירוע שצריך לעורר אותנו לחזור בתשובה. מכאן אנו לומדים שגם אירועים שהם חלק מסדר העולם, כדוגמת המוות, אינם במקרה, ועליהם לעורר אותנו לתשובה. בשני המקורות הללו הרמב"ם מדבר על בעלי הגישה שמתייחסת אל הצרות כדרך הטבע ומכנה אותם אכזריים. נראה שכוונת הרמב"ם ללמדנו, שהעולם ביסודו הוא טוב, ואין לקבל את הרע שבו כמוזן מאלו. מי שמקבל את הרע כחלק מהמציאות - הוא אכזרי.

וידע, כי כמו שימסר הסומא המשכתו° לבעל העינים שיולכיהו, מדעתו שאין לו עינים, ויורהו דרך שלום, וכמו שימסר החולה הסכל במלאכת הרפואות הנהגתו לרופא שינהיגהו, להיותו סכל בדברים הממיתים ובדברים המצילים, ויקבל ממנו כל מה שיאמר לו - כן ראוי להמון שימסרו הנהגתם לנביאים בעלי העינים באמת, ויסמכו על מה שיודיעום שהדעת הפלונית אמתית והדעת הפלונית שקר. ואחר הנביאים - החכמים, הדורשים וימם ולילה הדעות והאמונות, עד שיידעו ויכירו האמת מן השקר.

מטרת הדיבורים
לנתן פינות הדת

ואחר זאת ההקדמה שמע ממני, שכל מה שתשמעהו או תמצאהו כתוב מאלו המאמרים וכיוצא בהם - הם כלם דברים אין אמת בהם, אבל אומרים סכל, או מטעה, או מי שישתדל לסתור התורה ולהפיל חומותיה. הלא תראה עזותם° באמרם מבול אור ומבול עפר, וכן יאמרו מבול אש, זה כלו תחבולה והשאה°, עד שיביאו לחשב שהמבול לא היה רק° מדבוק אחד, ולא היה מה' על צד העניש לאנשי העולם בגלל חטאתם, כמו שבאר לנו בספרו המישר וחברותיה לכפירתם וחמסם, כמו שבאר ואמר: "הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה" (בראשית יח, כא), וכן כל פעלה ופעלה שתבוא מה' תעלה בעולם יהיה ענין מחיב לדבוקים. אלו הן ההקדמות אשר רצו להקדימן לנתן פנות הדת, כדי שילכו בשרירות לבם ובתשוקת נפשם הבהמית, כבהמות ועזניות°. ומאלה הדעות הזהיר ה' בתורה, והודיענו ואמר: כשתמרו°, ואביא עליכם מכות חלף פעלתכם, אם תאמינו שביאת המכות הוא ענין שארע במקרה ושאין סבתו מריכם אשר מריכם - אוסיף עליכם מן הקרי ההוא, ואכפלהו ואחקהו, והוא אקרו בתוכחה: "ואם תלכו עמי קרי - והלקתי עמכם בחמת קרי" (ויקרא כו, כא-כח), ו'קרי' הוא המקרה, והוא אומר: אם תשימו ענשי מקרה שארע - אוסיף לכם מן החזק שבמקרה ההוא שבע על חטאתיכם.

